

กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน
The Use of Methaphors in Hlaungtamahabau Ñaṇasampanno's
Speeches

พระครูชินาวาทธำรง (ปรีดา ปิธิธัมโม)

Prakhruchinowatathamrong (Prida pīthammo)

นิสิตปริญญาเอก สาขาภาษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

อรรถพงษ์ ผิวเหลือง

Atthaphong Phiwhlueng

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนภาษาไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Author for Correspondence: Email:yanamath60@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ เพื่อจำแนกประเภทของอุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน เพื่อศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน พบว่ามีอุปลักษณ์ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน 135 อุปลักษณ์

ผลการจำแนกประเภทของอุปลักษณ์ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน พบว่ามี 3 ประเภท ดังนี้ 1.อุปลักษณ์ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์มี 24 อุปลักษณ์ 2.อุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ ปริชานมี 51 อุปลักษณ์ และสามารถจำแนกอุปลักษณ์ตามความหมายประจำรูปภาษาได้ 9 อุปลักษณ์ คือ อุปลักษณ์สังขารม อุปลักษณ์ธรรมา อุปลักษณ์อรรถธรรม อุปลักษณ์มนุษย์ อุปลักษณ์กีฬา อุปลักษณ์ความสะอาด อุปลักษณ์เรือนจำ อุปลักษณ์การก่อสร้าง อุปลักษณ์การกระทำ 3.อุปลักษณ์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานมี 60 อุปลักษณ์ และสามารถจำแนกอุปลักษณ์ตามกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายหนึ่งไปยังวงความหมายหนึ่งได้ 9 อุปลักษณ์ คือ อุปลักษณ์ธรรมชาติ อุปลักษณ์ดนตรี อุปลักษณ์มนุษย์ อุปลักษณ์วัตถุ อุปลักษณ์อาวุธ อุปลักษณ์การเมือง อุปลักษณ์การกระทำ อุปลักษณ์เรือนจำ และอุปลักษณ์นามธรรม

ผลการศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน ดังนี้ 1.กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์มี 3 แบบ คือ ลักษณะ คุณสมบัติ และหน้าที่ 2.กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ 250 ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2562

ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ คือ อารมณ์ความรู้สึก และการกระทำและผลของการกระทำ
3.กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ คือ ลักษณะอาการและการเตือน

คำสำคัญ : กลวิธี, เทศนาธรรม, อุปลักษณ์, โวหารภาพพจน์, ภาษาศาสตร์ปริชาน, อรรถศาสตร์ปริชาน, หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

Received: 15/07/62, **Revised:** 02/08/62, **Accepted:** 10/08/62

Abstract

The objectives of this research articles were to classify the metaphors in Hluangtamahabua Ñaṇasampanno's speeches and the use of metaphors in Hluangtamahabua Ñaṇasampanno's speeches. Metaphors under the categories Figures of Speech, Cognitive Linguistics and Cognitive semantics approach were found 135 metaphors.

The results of the metaphors classification under the figures of speech, cognitive linguistics and cognitive semantics approach were divided into 3 types: 1. Metaphors under the figures of speech approach were found 24 metaphors. 2. Metaphors under the cognitive linguistics approach were found 51 metaphors, which could be divided into 9 types: war, business, industry, people, sport, clean, prison, construction and action metaphors. 3. Metaphors under the cognitive semantics approach were found 60 metaphors, which could be divided into 9 types: nature, music, people, material, weapon, politics, action, prison and abstract metaphors.

The results of the use metaphors in Hluangtamahabua Ñaṇasampanno's speeches under the figures of speech, cognitive linguistics and cognitive semantics approach were: 1. The use metaphors under the figures of speech approach were found 3 forms: nature, property and duty. 2. The use metaphors under the cognitive linguistics approach were found 2 forms: emotion and action or results of action. 3. The use metaphors under the cognitive semantics approach were found 2 forms: symptoms and caution.

Keywords: Tactics of using, Speeches, Metaphors, Figures of Speech, Cognitive linguistics, Cognitive Semantics, Hluangtamahabua Ñaṇasampanno

บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือของการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อสังคมโลกทุกยุคทุกสมัย ภาษาเป็นเครื่องมือการค้าขาย การศึกษา ความบันเทิง และการสั่งสอน ดังนั้นภาษาจะเป็นเสมือนเครื่องมือที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จากคนหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง ที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์จากประสบการณ์ของผู้ถ่ายทอดและเลือกสรรถ้อยคำให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะถ่ายทอดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด นักภาษาศาสตร์ได้จำแนกภาษาตามความหมายในการสื่อสารมี 2 ประการ คือ 1) ภาษาที่มีความหมายตรงตามความหมายประจำรูปภาษา เป็นการใช้อย่างตรงไปตรงมาไม่มีนัยซ่อน ผู้ฟังสามารถเข้าใจภาษานั้นได้ทันที 2) ภาษาที่มีความหมายไม่ตรงตามความหมายประจำรูปภาษา เป็นการใช้อย่างนัยซ่อน ผู้ฟังจะต้องอาศัยประสบการณ์ในการคิดวิเคราะห์ถ้อยคำภาษานั้น จึงจะเข้าใจความหมายตามที่ผู้พูดต้องการสื่อสาร และความหมายแบบนี้ยังถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการสอนในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเชื่อมโยงถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมเชื่อมโยงถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมเชื่อมโยงถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้เป็นอย่างดี

ภาษาที่มีความหมายไม่ตรงตามความหมายประจำรูปภาษาประเภทหนึ่งคือ “อุปลักษณ์” ซึ่งเป็นที่นิยมศึกษากันมากตามลำดับความเจริญทางด้านอรรถศาสตร์ การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์นั้นสะท้อนให้เห็นความรู้ประสบการณ์ของชีวิต และการเข้าใจโลกของผู้ใช้ได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาอุปลักษณ์นั้นผู้วิจัยได้ยึดตามกรอบแนวคิดของพระมหาอรรถพงษ์ อตถญาโณ ซึ่งได้แบ่งอุปลักษณ์เป็น 3 ประเภท คือ 1) อุปลักษณ์ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบคุณสมบัติและลักษณะของสิ่งสองสิ่ง โดยมีคำเชื่อมว่า เป็น และ คือ อยู่ในประโยค เช่น “การมีความสงบเป็นพื้นฐานของใจก็เหมือนกับมีต้นทุน จากนั้นก็พยายามพิจารณาทางด้านปัญญาไปตามขั้นแห่งความสงบของจิต โดยยึดร่างกายเป็นสนามรบ เพราะอุปาทานความยึดมั่นในขั้นที่เท่านั้นมันยึดมั่นขั้นใดบ้าง ยึดมั่นในรูปขั้นเป็นสำคัญในขั้นนี้ ขั้นก็เปล่าว่าง กองก็กองทุกชั้นนั้นและจะเป็นกองเงินกองทองมาจากที่ไหน” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 192) 2) อุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน เป็นการศึกษาความหมายประจำรูปภาษาที่นำไปใช้ในบริบทหนึ่งทำให้เกิดเป็นความหมายใหม่ เช่น “และยังตัดทอนการศึกษาปฏิบัติธรรมให้น้อยลงจนไม่มีความฝึกฝนในธรรมเหลืออยู่เลย จนลืมนะโอวาทของพระพุทธเจ้าและกลับเห็นโอวาททั้งหมดกลายเป็นข้าศึกต่อตนเองกลายเป็นข้าศึกต่อส่วนรวมและกลายเป็นข้าศึกต่อโลกทั่วแดนดิน แท้ที่จริงโอวาทของพระพุทธเจ้าไม่เคยเป็นข้าศึกต่อผู้ใด แต่กลับเป็นพระโอวาทที่ระงับดับไฟ คือความร้อนรนภายในใจของสัตว์ให้ระงับดับไป” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 3) 3) อุปลักษณ์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน เป็นการศึกษาความหมายประจำรูปภาษาของถ้อยคำ วลี และประโยคที่มีกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากความหมายประจำรูปภาษาไปสู่ความหมายที่อ้างอิงถึง ซึ่งอาศัยประสบการณ์และ

ความเข้าใจโลกของผู้รับสารในการตีความหมาย เช่น “ด้วยเหตุนี้เราทั้งหลายได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคู่ควรกับใจอย่างยิ่ง เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์อย่างยิ่ง ไม่มีอะไรยิ่งไปกว่าและเป็นภาชนะอันดีงามกับพุทธศาสนาด้วยแล้ว จึงควรสนใจในการประพฤติปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ภายในจิตใจของตน” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 103) จากการนิยามความหมายเบื้องต้นของอุปลักษณ์ตามแนวคิดทั้ง 3 ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณ์ตามแนวคิดไวยาหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน

จากการศึกษาประวัติและหลักคำสอนของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาหนังสือเทศนาธรรมในช่วงปี พ.ศ. 2505 – 2525 โดยมีดร.เชาวน์ ณ ศีลวันต์ และคณะผู้ใหญ่นิพนธ์ได้จัดพิมพ์หนังสือ ๓ เล่ม คือ “เข้าสู่แดนนิพพาน” “เข้าสู่แดนอวกาศของจิตของธรรม” และ “ศาสนธรรมปลูกคนให้ตื่น” ซึ่งเป็นคำสอนที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยได้เลือกหนังสือรวบรวมเทศนาธรรมเรื่อง “เข้าสู่แดนอวกาศของจิตของธรรม” ซึ่งได้รวบรวมเทศนาธรรมจำนวน 31 เรื่อง ซึ่งเป็นการเทศนาอบรมพระวัดป่าบ้านตาดเฉพาะ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ศึกษาปาฐกถาธรรมของพระเถระรูปอื่น ๆ เช่น พระมหาอรรถพงษ์ อตฺตญาโณ (2561) ได้ศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณ์ในปาฐกถาธรรมของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), พระมหาอรรถพงษ์ อตฺตญาโณ (2562) ได้ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับเบญจขันธ์ในพระสูตรตันตปิฎก, พระมหาสมพร อากาศโร (เหล่าฉลาด) (2548) ได้ศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท), พระมหาอมริชฌ์ ชัครเมธี (บุตรสาร) (2547) ได้ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท), ฌมพรี เหล่าวิเศษกุล (2547) ได้ศึกษากลไวยาหารภาพพจน์ของพระปัญญาญาณนันทิกะและพระพะยอม กัลป์ยาโน จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยเกี่ยวกับเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ตามแนวคิดไวยาหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อจำแนกประเภทของอุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน
2. เพื่อศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอุปลักษณ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทศนาธรรมของพระธรรมอาจารย์รูปอื่น ๆ เพื่อศึกษาแนวทางในการวิจัยต่อไป

2. ผู้วิจัยได้ศึกษาเทศนาธรรมหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน ที่ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ จำนวน 31 เรื่อง ซึ่งเป็นหนังสือชุด “เข้าสู่แดนอวกาศของจิตของธรรม” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการฝึกหัดอบรมตนเองเพื่อการปฏิบัติตนให้ได้บรรลุธรรม ระเบียบปฏิบัติตนในการดำรงความเป็นสมณะที่อุทิศชีวิตเพื่อการศึกษาธรรมะ เป็นหนังสือที่รวบรวมคำแนะนำ คำสั่งสอนเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วนทุกเรื่อง เพื่อเป็นกำลังใจและกระตุ้นเตือนพระภิกษุให้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนและดำรงตนอย่างผู้ไม่ประมาทในวัยในวันได้เป็นอย่างดี และได้ตรวจสอบอ่านคัดเลือกอุปลักษณะตามกรอบแนวคิดจำนวน 2 ครั้ง

3. ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทอุปลักษณะตามกรอบแนวคิดของ (พระมหาอรรถพงษ์ อตฺตญาโณ, 2561 : 101 - 113) และวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายของอุปลักษณะ เพื่อศึกษาวิธีการใช้อุปลักษณะของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน

4. เรียบเรียงและสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิธีการใช้อุปลักษณะในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน พบว่ามีอุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน จำนวน 135 อุปลักษณะ

1. ผลการศึกษาประเภทของอุปลักษณะตามกรอบแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ ปริชานพบว่ามี 3 ประเภท ดังนี้

1.1 อุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ หมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งที่อาศัยคุณสมบัติและลักษณะที่คล้ายกัน ซึ่งผู้ฟังหรือผู้อ่านสามารถเข้าใจอุปลักษณะนั้นได้โดยง่าย โดยมีคำเชื่อมว่า “เป็น” และ “คือ” (พระมหาอรรถพงษ์ อตฺตญาโณ, 2561 : 104) อุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน พบว่ามี 24 อุปลักษณะ จัดจำแนกตามคุณสมบัติและลักษณะของเปรียบเทียบได้ 3 รูปแบบ คือ สิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังนี้

รูปแบบที่ 1 นามธรรมเปรียบเทียบกับรูปธรรม

“อวิชชา นั้นแลคือตัวสมมุติ จุดแห่งความเด่นดวงนั้นก็แสดงอาการลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตามขั้นแห่งความละเอียดของจิตให้เราเห็นจนได้ บางทีก็มีลักษณะเศร้าหมองบ้าง ผ่องใสบ้าง ทุกข์บ้าง สุขบ้าง ตามขั้นละเอียดของจิตภูมินี้ให้ปรากฏพอจับพิรุณได้อยู่แน่แล สติปัญญาขั้นนี้เป็นองค์กรรักษาจิตดวงนี้อย่างเข้มงวดกวดขัน แทนที่มันจะจ่อกระบอกปืนคือสติปัญญาเข้ามาที่นี้ มันไม่จ่อ มันส่งไปที่อวิชชาหลอกไปโน้น จึงได้ว่าอวิชชา นี้แหลมคมมาก” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, 2552 : 89)

รูปแบบที่ 2 รูปธรรมเปรียบเทียบกับรูปธรรม

“การมีความสงบเป็นพื้นฐานของใจก็เหมือนกับมีต้นทุน จากนั้นก็พยายามพิจารณาทางด้านปัญญาไปตามขั้นแห่งความสงบของจิต โดยยึดร่างกายเป็นสนามรบ เพราะอุปาทานความยึดมั่นในขั้นที่ทานว่านั่นมันยึดมั่นขั้นใดบ้าง ยึดมั่นในรูปขั้นเป็นสำคัญในขั้นนี้ ขั้นนี้ก็แปลว่า กอง กองก็กองทุกขั้นนั้นและจะเป็นกองเงินกองทองมาจากที่ไหน” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 192)

รูปแบบที่ 3 รูปธรรมเปรียบเทียบกับนามธรรม

“จิตขั้นนี้สติปัญญาขั้นนี้ เชื่อตัวเองขนาดนั้นแล ให้ท่านทั้งหลายพิจารณาเอาเอง เมื่อถึงขั้นเชื่อตัวเอง เชื่ออย่างนั้น คือเชื่อกำลังความสามารถของสติปัญญา อยากพบเห็น **ข้าศึกคือกิเลส** เท่านั้น กิเลสตัวไหนที่มาขวางใจ อยู่ตรงไหนบ้าง มันพิจารณาชอกแซกซิกแซก คู้ยเขี่ยขุดค้นหาจนแหลก เพราะเมื่อสติปัญญามีกำลังกล้าขึ้นมาแล้ว ข้าศึกมันหลบตัวมันซ่อนตัว” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 68)

1.2 อุปลักษณะตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน หมายถึง คำศัพท์ที่มีความหมายประจำรูปภาษาอย่างหนึ่ง เมื่อนำไปใช้ในบริบทอื่นเป็นการเน้นความหมายใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา เพื่อต้องการสร้างอารมณ์และปลูกเร้าอารมณ์ของผู้ฟังหรือผู้อ่านให้เกิดความอึกเขมเพื่อให้เกิดอารมณ์คล้อยตามผู้พูดหรือผู้เขียนไปด้วย (พระมหาอรุณพงษ์ อุตถญาณ, 2561 : 105) อุปลักษณะตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน พบว่ามี 51 อุปลักษณะ สามารถจำแนกอุปลักษณะตามความหมายประจำรูปภาษาได้ 9 ประเภท คือ อุปลักษณะสงคราม อุปลักษณะธุรกิจ อุปลักษณะอุตสาหกรรม อุปลักษณะบุคคล อุปลักษณะกีฬา อุปลักษณะความสะอาด อุปลักษณะเรือนจำ อุปลักษณะการก่อสร้าง อุปลักษณะการกระทำ ดังนี้

อุปลักษณะสงคราม หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวงความหมายของสงคราม ซึ่งคำว่า ข้าศึก ใช้เรียกศัตรูฝ่ายตรงข้ามในสนามรบ ผู้ที่จะเข้ามาทำลายบ้านเมือง แต่ในที่นี้คำว่า ข้าศึก หมายถึง หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนนั้นเป็นสิ่งที่ขัดขวาง เป็นสิ่งที่ทำได้ยากลำบาก

“และยังตัดทอนการศึกษาปฏิบัติธรรมให้น้อยลงจนไม่มีความฝึกฝนในธรรมเหลืออยู่เลย จนลืมพระโอวาทของพระพุทธเจ้าและกลับเห็นโอวาททั้งหมดกลายเป็น **ข้าศึก** ต่อตนเอง กลายเป็น **ข้าศึก** ต่อส่วนรวมและกลายเป็น **ข้าศึก** ต่อโลกทั่วแดนดิน แที่แท้จริงโอวาทของพระพุทธเจ้าไม่เคยเป็น **ข้าศึก** ต่อผู้ใด แต่กลับเป็นพระโอวาทที่ระงับดับไฟ คือความร้อนภายในใจของสัตว์ให้ระงับดับไป” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 3)

อุปลักษณะธุรกิจ หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวงความหมายของธุรกิจ ซึ่งคำว่า ล้มละลาย ใช้เรียกบุคคลผู้ที่ประสบปัญหาด้านการเงินจนไม่สามารถคืนเงิน

ที่กั๊ยมมาได้ และถูกฟ้องร้องว่าเป็นบุคคลล้มละลาย แต่ในที่นี้คำว่า ล้มละลาย หมายถึงผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าได้และปฏิบัติตนตามคำที่ได้ปฏิญาณตนไว้ แต่เป็นผู้ปล่อยปละละเลยในสิ่งที่ตนควรปฏิบัติ

“เมื่อเราปฏิญาณตนว่าเป็นศิษย์พระตถาคต แต่ทำกาย วาจา ใจของตนให้ล้มละลายไปตามกระแสแห่งโลกอย่างเต็มที่เช่นนี้แล้ว จะให้เขากราบสนิทด้อย่างไร วิฑู โททศน์ หนังสือพิมพ์ โรงลิเก ระบาย โรงหมัดโรงมวยและการละเล่นต่าง ๆ ขรวาสเขามีไม่อด ไม่จำเป็นที่เขาจะพยายามแบกร่างเข้ามาสู่วัด โดยสละเวลาลำเวลาและกิจการต่าง ๆ ทั้งเงินทองของมีค่าทุกสิ่งทุกอย่างเข้ามาในวัด” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, 2552 : 7)

อุปลักษณอุตสาหกรรรม หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวงความหมายของอุตสาหกรรรม ซึ่งคำว่า ผลิต ใช้เรียกสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่ในที่นี้คำว่า ผลิต หมายถึงการมีสติรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น หรือในอารมณ์ขณะนั้น กำหนดสติให้อยู่อารมณ์ปัจจุบันขณะ

“มันพรากกันลงอย่างหายเจียบเลย ทั้ง ๆ ที่เราไม่เคยเป็นอย่างนั้นมาก่อนเลยกายหายในความรู้สึก ทุกขเวทนาดับหมด เหลือแต่ความรู้ที่สึกแต่ว่ารู้ ไม่ใช่รู้เด่น ๆ ชนิดคาด ๆ หมาย ๆ ได้ณะ คือสึกแต่ว่ารู้เท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนที่สุด อัศจรรย์ที่สุดในขณะนั้น พอถอนขึ้นมาก็พิจารณาอีก แต่การพิจารณาเราจะเอาอุบายต่าง ๆ ที่เคยพิจารณามาแล้วมาใช้ในขณะนั้นไม่ได้ผล มันเป็นสัญญาอดีตไปเสีย ต้องผลิตขึ้นมาใหม่ให้ทันกับเหตุการณ์ในขณะนั้น จิตก็ลงได้อีก คั่นนั้นลงได้ถึง 3 ครั้งก็สว่าง โอ้ย อัศจรรย์เจ้าของละซี” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, 2552 : 80)

อุปลักษณบุคคล หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวงความหมายของบุคคล ซึ่งคำว่า บ่อย ใช้เรียกพนักงานเสิร์ฟอาหารตามร้านอาหารต่าง ๆ ทำหน้าที่ดูแลผู้เข้ามากินอาหาร แต่ในที่นี้คำว่า บ่อย หมายถึงบุคคลที่ถูกกิเลสใช้ให้ทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่กิเลสให้เป็นไป หรือตกเป็นทาสของกิเลสไม่สามารถขัดขืนหนีออกไปได้

“เพราะปกติกิเลสมีอำนาจบงการจิตใจเราอยู่แล้ว มีความฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าเราอยู่แล้วจึงได้เป็นนายเรา เราคิดว่าเราเป็นนายอะไรเดี๋ยวนี เรายังไม่ได้เป็นนายอะไรเลย นอกจากเป็นบ่อยของกิเลสโดยที่เราไม่รู้สึกรู้ตัวเท่านั้น ยังพากันภูมิใจอยู่หรือ แม้กิเลสหันหอมกระเทียมอยู่ต่อหน้าในท่าความเพียรของเรา เรายังมองไม่เห็นตัวมัน จะว่าเราฉลาดกว่ามันที่ตรงไหน” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, 2552 : 153)

อุปลักษณกีฬา หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวงความหมายของกีฬา ซึ่งคำว่า แพ้หนัก ใช้เรียกในกีฬามวยไทย โดยเรียกนักมวยผู้ที่ถูกเท้า เขา ศอก แล้วหลับบนเวทีว่าแพ้หนัก แต่ในที่นี้คำว่า แพ้หนัก หมายถึง การพ่ายแพ้แบบไม่มีทางต่อสู้ได้อีก ไม่มีการลุกขึ้นมาสู้ได้ใหม่

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2562 257

ธรรมอยู่ที่นี่ ได้บรรลุมรรค ผล นิพพานอยู่ที่นี่ มีถ้ำบ้าง รมไม้บ้าง ชายเขาบ้าง เจ้ามผาบ้าง ป่าอัน
รกชัฏบ้าง” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน, 2552 : 187)

อุปลักษณะการกระทำ หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวง
ความหมายของการกระทำ ซึ่งคำว่า เผาศพ ใช้เรียกการทำลายซากของสัตว์หรือคนที่ตายไปแล้ว แต่
ในที่นี้คำว่า เผาศพ หมายถึงการอบรมจิตให้ห่างไกลจากกิเลสด้วยวิธีการต่าง ๆ ในอิริยาบถต่าง ๆ
เพื่อทำลายกิเลสให้หมดสิ้นไปทางจิตใจ

“ข้าศึกอันใหญ่หลวงในแหล่งแห่งไตรภพ ระหว่างกิเลสกับธรรมต่อสู้กันอย่างถึงเหตุ
ถึงผล ถึงพริกถึงขิง ถึงเป็นถึงตาย เป็นการรบที่หนักหน่วงมากในชีวิตของการต่อสู้ การเผาศพกิเลส
ก็เผากันอยู่ทุกแห่งทุกหน ทุกอิริยาบถ เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ไม่ว่าจะอยู่ในท่าใด มีแต่ทำเผากิเลส
ด้วยตปธรรมความพากเพียร มีสติปัญญาอัตโนมัติเป็นเครื่องมือ เป็นตปธรรม” (หลวงตามหาบัว ญาณ
สมปนโน, 2552 : 197)

1.3 อุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน หมายถึง คำศัพท์ วลี มีความหมาย
ประจำรูปภาษาอย่างหนึ่ง เมื่อถูกนำไปใช้ในบริบทอื่นจะทำให้เกิดความหมายใหม่ ซึ่งอาศัยคุณสมบัติ
ลักษณะ และอาการในการเชื่อมโยงความหมายจากความหมายหนึ่งไปสู่ความหมายหนึ่ง ผู้ฟังหรือผู้
อ่านต้องอาศัยประสบการณ์ ความรู้ ความคิด และความเข้าใจโลก ในการตีความหมาย ซึ่งเป็นการ
สะท้อนให้เห็นระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา เป็นการสื่อความหมายที่ไม่อาจจะใช้ได้อย่างตรงไปตรง
มา เพื่อต้องการชักชวนและสะกิดใจของผู้ฟังหรือผู้อ่านให้เกิดความต้องการอยากทราบความหมาย
ที่ผู้ใช้ภาษาต้องการสื่อสารและ เพื่อต้องการอธิบายความหมายของสิ่งนั้น (พระมหาอรรถพงษ์
อดตญาณ, 2561 : 106) อุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานในเทศนาธรรมของหลวงตามหา
บัว ญาณสมปนโน พบว่ามี 60 อุปลักษณะ สามารถจำแนกอุปลักษณะตามกระบวนการถ่ายทอด
ความหมายจากวงความหมายหนึ่งไปยังวงความหมายหนึ่งได้ 9 ประเภท คือ อุปลักษณะธรรมชาติ
อุปลักษณะดนตรี อุปลักษณะมนุษย์ อุปลักษณะวัตถุ อุปลักษณะอาวุธ อุปลักษณะการเมือง อุปลักษณะ
การกระทำ อุปลักษณะเรือนจำ และอุปลักษณะนามธรรม

อุปลักษณะธรรมชาติ หมายถึงถ้อยคำที่มีความหมายอ้างอิงถึงบุคคลผู้กำลังทุกข์ร้อน
กายและใจ มีกระบวนการเชื่อมโยงทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์ในการตีความหมาย
ซึ่งในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงสภาวะของโลกร้อนตามความหมายประจำรูปภาษา

“เวลานี้ศาสนากำลังจะล้มเหลวในตัวของเราเอง ส่วนในคัมภีร์ที่ท่านจารึกหรือพิมพ์
เก็บรักษาไว้ในตู้หรือที่ต่าง ๆ ยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ไม่บกพร่องหรือสูญหายไปแม้แต่น้อย แต่มัน
บกพร่องสำหรับผู้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักของพระธรรมวินัย แม้ตนเองก็ไว้อวดตนเองยังไม่ได้ แล้วจะ
ให้คนอื่นมาไว้อวดกันได้ที่ไหน โลกร้อนวุ่นเข้ามาพึ่งเรา เราก็กลายเป็นเพลิงทั้งกองไปเสีย จึงไม่ทราบ
ว่าใครจะเป็นที่พึ่งพิงของใครได้” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน, 2552 : 7)

“เสียมิเท่าไรมากินเราวันนี้ มากินพระข้าตลาดหนักศาสนาองค์เดียวนี้ เอากิน กิน
เถอะ ไม่เสียดายอะไรทั้งนั้น พากูกูเรื่อยเดินเรื่อย กำหนดพิจารณาเรื่อย ว่าที่นั่นว่าที่นี่ ว่าที่นี้ว่าที่นั่น
เสือด่วนนั้นเสือด่วนนี้ เสือด่วนนี้เสือด่วนนั้น อยู่ที่นี้อยู่ที่นั่น แต่ไปที่ไหนไม่มีเสือนี่ นี่มันหลอกเรา รู้เพลง
ของมันเรื่อย ๆ ก็กำหนดพิจารณาไม่ถอยนี้ ไม่ใช่บุกป่าแบบบ้า ๆ บอ ๆ แต่บุกป่าแบบภาวนาจะว่า
ไฉน นี่เป็นวิธีกานาตัดสันดานตัวเองจึงทำแบบนั้น” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, 2552 : 49)

“ถ้าพระเป็นสิริมงคลต่อจิตใจ เขาเคารพเลื่อมใส การทำบุญให้ทานเท่าไรไม่อด
ไม่อัน ไม่เสียดาย อยากได้บุญกับพระผู้ตั้งใจมากิเลสตัวมหาโจรตัวมหาพินาศ ทำโลกให้พินาศก็คือ
กิเลสที่เข้าสิงจิตหรือหนุนจิตให้เป็นไป เมื่อท่านผู้ใดเป็นผู้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ เพื่อกำจัดสิ่ง
เหล่านี้ให้หมดไปจากใจแล้ว” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 66)

“ด้วยเหตุนี้เราทั้งหลายได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคู่ควรกับใจอย่าง ยิ่ง เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์อย่างยิ่ง ไม่มีอะไรยิ่งไปกว่าและเป็น**ภาชนะ**อันดีงามกับพุทธศาสนา ด้วยแล้ว จึงควรสนใจในการประพจน์ปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ภายในจิตใจของตน” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน, 2552 : 103)

“กิเลสยกย่อนไปตรงไหน สติปัญญาต้องยกย่อนตามให้ทันกลมายาของมัน
จึงชื่อว่าเป็นผู้สังฆมความฉลาดคือสติปัญญาอันเป็นธรรมชาติที่เกียติเกร เป็นอาวุธที่ทันสมัยมาแล้ว
แต่ครั้งพุทธกาล ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสมและทรงบำเพ็ญมาจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่มีอดีตอนาคตตลอด

สถานที่ว่าจะล้าสมัย” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 104)

อุปลักษณะการเมือง หมายถึงถ้อยคำที่มีความหมายอ้างถึงการพูดคุยเรื่องที่ไม่ใช่ธรรมะ แต่เป็นเรื่องสมมุติของชาวโลก มีกระบวนการเชื่อมโยงทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์ในการตีความหมาย ซึ่งในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงสภา ที่เป็นสถานที่ประชุมกันตามความหมายประจำรูปภาษา

“มีความรู้ขั้นนั้นขั้นนี้ แล้วเอาความสำคัญในชั้นภูมินั้นมาเป็นอำนาจ มาเป็นเกียรติยศชื่อเสียง มาเป็นความโอ้อวด มาเป็นทิฐิมานะและแสดงออกเป็นความกระหึ่มกระเทือนเพื่อนสหายด้วยกัน ทำให้กระเทือนจิตใจของผู้ฟัง ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อะไรทั้ง 2 ฝ่ายและกลายเป็นสภากิเลสไป นั้นไม่ใช่ ธรรมสภาจฉา ตามหลักมงคลที่ท่านแสดงไว้ในมงคล ๓๘ ประการ” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 109)

อุปลักษณะการกระทำ หมายถึงถ้อยคำที่มีความหมายอ้างถึงการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย ไม่หลงไหลไปตามวัตถุนิยมจนเสียการความเป็นตัวตนและละเลยหน้าที่ของตน มีกระบวนการเชื่อมโยงทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์ในการตีความหมาย ซึ่งในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงการขยายตัวตามความหมายประจำรูปภาษา

“จงรักษาภูมิแห่งความเป็นพระของตน ทั้งภายในใจและการแสดงออกสู่ภายนอกด้วยกาย วาจา อย่าให้มีการกระหึ่มกระเทือนซึ่งกันและกันเป็นอันตราย ถ้าไม่อย่าขยายตัวเรื่องทิฐิมานะอันเป็นเรื่องของกิเลสโดยตรงนั้น ให้ถือว่าเป็นข้าศึกแก่ตนด้วย ให้ถือว่าเป็นข้าศึกแก่วงคณะด้วย ใคร ๆ อย่างนำออกมาให้เรี่ยราดสาตกระเจาย จะเป็นการกระหึ่มกระเทือนและสกปรกในวงหมู่คณะ” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 148)

อุปลักษณะเรือนจำ หมายถึงถ้อยคำที่มีความหมายอ้างถึงการถูกจองจำให้ไร้อิสรภาพทางจิตใจ จนได้รับความยากลำบาก ทนทุกข์ทรมานมานานนับชาติไม่ถ้วน มีกระบวนการเชื่อมโยงทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์ในการตีความหมาย ซึ่งในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงการถูกจองจำกักขังตามความหมายประจำรูปภาษา

“ส่วนมากจึงต้องยอมจำนนโดยไม่รู้สีกตัวว่า อุบายเหล่านี้คือความฉลาดแหลมคมของกิเลสเสี้ยมสอนมนุษย์ผู้มีกิเลสอยู่แล้ว ไม่ให้ออกหรือเล็ดลอดออกไปจากอำนาจของมันได้เราผู้ปฏิบัติธรรมเป็นผู้ตั้งหน้าจะออกจากกรงขังของกิเลสอยู่แล้วจึงควรระวังให้มาก อย่าได้ถูกล่อลวงจากกิเลสตัวแสนมารยาอย่างเต็มลวดลายของมันที่เคยเป็นมาในหัวใจ” (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน, 2552 : 182)

อุปลักษณะนามธรรม หมายถึงถ้อยคำที่มีความหมายอ้างถึงการไขว่คว้าเพื่อที่จะครอบครองสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง เป็นเพียงภาพมายาที่ถูกสร้างขึ้นชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น มีกระบวนการเชื่อมโยงทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์ในการตีความหมาย ซึ่งในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงการ

จับเงาของคนอื่นตามความหมายประจำรูปภาษา

“สุขอันนี้ไม่ใช่สุขธรรมดาในวงสมมุติ เป็นบรมสุขที่เรียกว่า ปริมิ สุขํ ปริมิ ได้แก่ ท่านผู้ที่ไปจากธาตุจากขันธจากอุปาทานโดยประการทั้งปวง ไม่มีอะไรห่วงใยเลย เป็นคำว่า อนาลโย คือความหมดอาลัย ก็หมดที่ใจนี้เองไม่ใช่หมดที่ไหน อย่าเที่ยวตะครุบเงากัน ฉะนั้นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมของจริง จงอย่าไปคาดไปหมายเรื่องมรรค ผล นิพพานว่าจะอยู่ในสถานที่ใด” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน, 2552 : 235)

2. ผลการศึกษาการกลวิธีการใช้อุปลักษณ์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน ตามกรอบแนวคิดไวยาหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน ดังนี้

2.1 กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ตามแนวคิดไวยาหารภาพพจน์มี 3 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการเปรียบเทียบลักษณะของความหมาย คือเป็นการนำลักษณะของสิ่งสองสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกันมาเปรียบเทียบกัน ตัวอย่าง “ร่างกายเป็นสนามรบ” เป็นการนำลักษณะของสนามรบที่มีสภาพรุนแรง เต็มไปด้วยซากศพของเหล่าทั้งหลาย มีกลิ่นเหม็นปกคลุมทั่วไปหมด ทำให้เกิดความสังเวชใจแก่ผู้ที่พบเจอ หรือผู้ที่อยู่ในสนามรบนั้นด้วย ถูกลำมาเปรียบเทียบกับร่างกายที่เป็นที่ประชุมของเหล่ากิเลสทั้งหลายอันประกอบไปด้วยมายาสีลล่องให้ติดอยู่ในกิเลสตัณหา ดังนั้นร่างกายจึงเป็นสนามรบระหว่างผู้ที่กระทำปฏิบัติตนเพื่อละมายาภาพของธาตุทั้ง 4 กับกิเลสที่ต่อต้านเพื่อให้หลงติดในธาตุทั้ง 4 นั้น

อุปลักษณ์นี้สะท้อนให้เห็นทัศนคติของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน ว่าร่างกายของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเป็นสิ่งที่กิเลสสร้างเป็นภาพมายาทำให้คนหลงใหลยึดติดกับขันธ 5 นั้น อันเกิดจากการประชุมกันของธาตุทั้ง 4 จึงเกิดการต่อต้านกันระหว่างผู้ที่ต้องการละจากยึดติดในขันธ 5 และเพื่อทำลายกิเลสให้หมดสิ้นไปจากจิตใจ และการทำลายกิเลสถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญเราจะต้องชนะให้ได้ เหมือนกับการลงสู่สงครามแล้วก็ต้องชนะให้ได้เช่นกัน

แบบที่ 2 เป็นการอธิบายคุณสมบัติ คือเป็นการนำคุณสมบัติของความหมายหนึ่งไปเปรียบเทียบกับสิ่งหนึ่งที่มีความหมายเป็นนามธรรม โดยอาศัยคุณสมบัติของสิ่งที่เป็นรูปธรรมเปรียบ ตัวอย่าง “ข้าศึกคือกิเลส” เป็นการนำความหมายของคนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกันในสงคราม ต่างฝ่ายต่างก็จ้องจะทำลายกันและกัน จึงเรียกว่าข้าศึก ด้วยการมีคุณสมบัติเช่นนี้ จึงได้นำมาเปรียบเทียบกับกิเลสที่คอยจ้องจะทำลายให้ได้รับความทุกข์ทรมานกายและใจ ตกเป็นทาสกิเลสทุกภพทุกชาติไป ฉะนั้นแล้วกิเลสทั้ง 3 นั้นเป็นข้าศึกที่จะต้องต่อสู้และเอาชนะให้ได้

อุปลักษณ์นี้สะท้อนให้เห็นทัศนคติของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน ว่าคุณสมบัติของข้าศึกหรือข้าศึกนั้นเป็นผู้จ้องจะทำลายเราทั้งทางตรงและทางอ้อม มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกิเลสที่จ้องจะทำลายเราทั้งทางตรงและทางอ้อม และยังสร้างภาพมายาลวงหลอกให้เราหลงใหล เมื่อเราได้รู้แล้วว่ากิเลสทั้ง 3 นั้นเป็นข้าศึกต่อเรา เราจะต้องต่อสู้จนกว่าจะชนะ

แบบที่ 3 เป็นการอธิบายหน้าที่ของจิต คือเป็นการนำความหมายของจิตที่ทำหน้าที่ในการรักษาจิตให้มีสติอยู่กับอารมณ์ปัจจุบันในทุกขณะจิต ตัวอย่าง “สติปัญญาขันธเป็นองครักษ์” ซึ่งสติทำหน้าที่ปกป้องกิเลสที่จะทำให้จิตหลงไหล ถูกนำมาเปรียบกับองครักษ์ผู้ทำหน้าที่ปกป้องรักษาตลอดเวลา เพื่อมิให้ใครเข้ามาในบริเวณและทำลายบุคคลสำคัญได้ เปรียบเทียบกับสติก็มีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองจิตเช่นเดียวกัน

อุปลักษณนี้สะท้อนให้เห็นโนทัศน์ของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน เป็นผู้ซึ่งสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และนำสิ่งเหล่านั้นมาเปรียบเทียบ โดยนำหน้าที่ของจิตมาอธิบายด้วยหน้าที่ขององครักษ์ ซึ่งองครักษ์ทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยทั้งภายในและภายนอกบริเวณสถานที่และบุคคลสำคัญให้ได้รับความปลอดภัยและความสะดวกสบาย ดังนั้น หน้าที่ของจิตกับหน้าที่ขององครักษ์จึงมีหน้าที่เหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่การรักษาสิ่งที่ไม่เหมือนกัน

2.2 กลวิธีการใช้อุปลักษณตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการนำความหมายของรูปภาษาที่อยู่ในวงความหมายหนึ่งไปใช้ในบริบทหนึ่งเพื่อเป็นการเน้นอารมณ์ผู้ฟังทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามไปด้วย และกระตุ้นให้ผู้ฟังตื่นตัวต่อสิ่งนั้น ตัวอย่างคำว่า “ข้าศึก” “ล้มละลาย” “สนามรบ” เป็นถ้อยคำที่มีความหมายอยู่ในแวดวงความหมายต้นทางคือสงคราม แต่ถูกนำมาใช้ในบริบทที่มีความหมายอยู่ในแวดวงความหมายปลายทางที่อ้างถึงคือกิเลส ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกอีกเห็นเหมือนอยู่ในสงครามและจะพ่ายแพ้ต่อสงครามนี้ไม่ได้ หรือต่อเหตุการณ์ในครั้งนี้ไม่ได้ โดยการปลูกเร้าอารมณ์นี้เพื่อหวังให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านตื่นตัวแล้วอยากจะทำไปประพฤติปฏิบัติตาม

อุปลักษณนี้สะท้อนให้เห็นโนทัศน์ของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน มองว่าการทำสงครามนั้นหมายถึงความเป็นความตายที่คนทุกคนจะต้องเอาชีวิตให้รอดและสงครามนำมาซึ่งการสูญเสียทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทางกายและจิตใจอย่างที่สุด เป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลสะท้อนอารมณ์เป็นอย่างมากที่สุด เป็นการบ่งชี้ให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านทราบว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับทำสงครามที่หลีกเลี่ยงครั้งนี้ไปไม่ได้ จำเป็นจะต้องรับทำให้สำเร็จ เพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง

แบบที่ 2 เป็นการนำความหมายของรูปภาษาที่อยู่ในแวดวงความหมายต้นทางคือการกระทำและผลของการกระทำ เมื่อถูกใช้ในบริบทหนึ่ง ย่อมทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเข้าใจลักษณะของการกระทำและผลของการกระทำนั้นยิ่งขึ้น ตัวอย่างคำว่า “ผลิต” “แพ้น็อก” “ชักฟอก” “รื้อถอน” “เผาศพ” เมื่อถูกใช้ในบริบทอื่นจากบริบทเดิมย่อมจะทำให้เกิดความหมายใหม่ ทำให้เกิดความเข้าใจความหมายอ้างอิงมากขึ้น

อุปลักษณนี้สะท้อนให้เห็นโนทัศน์ของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน มองว่าการกระทำและผลของการกระทำทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปได้สองทางคือ ทางที่ดีขึ้นกับทางที่แย่ลง และเพื่อต้องการยืนยันว่าการกระทำและผลของการกระทำนั้นส่งผลต่อชีวิตทั้งปัจจุบันและในอนาคต

อีกอย่างหนึ่ง มองว่าสิ่งเหล่านี้เราสามารถฝึกหัด อบรม และพัฒนาตนให้ดีขึ้นได้ ไม่มีผู้ใดเกิดมาแล้วสมบูรณ์พร้อมทุกประการ ดังนั้นต้องอาศัยการฝึกหัด เรียนรู้ ในการพัฒนาตนให้ถึงจุดหมาย

2.3 กลวิธีการใช้อุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการใช้ลักษณะอาการของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นที่รู้จักกันในสังคมและท้องถิ่นนั้น ๆ โดยอาศัยความหมายเชื่อมโยงจากสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความหมายประจำรูปภาษาอย่างหนึ่ง เมื่อถูกนำไปใช้ในบริบทใหม่ ย่อมทำให้เกิดความหมายใหม่ ซึ่งความหมายตามการใช้ลักษณะอาการนี้ ผู้พูดและผู้ฟังจะต้องเข้าใจลักษณะอาการของสิ่งนั้นที่ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของพฤติกรรมและวิถีชีวิตในชุมชนนั้น ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อสารมากยิ่งขึ้น

แบบที่ 2 เป็นการเตือนให้สำนึกระวังในการปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และหมั่นเพียรฝึกอบรมตนให้หลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นสาเหตุทำให้เกิดความทุกข์ทรมานกายและใจ เปรียบได้กับผู้ที่มิประสพการณ์ในการเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ มากมาย แล้วได้นำเรื่องราวเหล่านั้นมาเล่าให้ผู้ที่กำลังจะเดินทางไปได้รับทราบ เพื่อเป็นการเตรียมตัวและระมัดระวังสิ่งต่าง ๆ ที่จะเข้ามาทำอันตราย และเป็นการย้ำเตือนผู้ปฏิบัติมิให้ประมาทในการรักษาดนและให้ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย เพื่อความปลอดภัยในการเดินทางไปถึงจุดหมายอันสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพาน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณะในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ เพื่อจัดจำแนกประเภทของอุปลักษณะในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน เพื่อศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณะในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน พบว่ามีอุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน 135 อุปลักษณะ

ผลการจัดจำแนกประเภทของอุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน พบว่ามี 3 ประเภท ดังนี้ 1.อุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน พบว่ามี 24 อุปลักษณะ จัดจำแนกตามคุณสมบัติและลักษณะของเปรียบเทียบได้ 3 รูปแบบ คือ สิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรม 2.อุปลักษณะตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน พบว่ามี 51 อุปลักษณะ สามารถจำแนกอุปลักษณะตามความหมายประจำรูปภาษาได้ 9 ประเภท คือ อุปลักษณะสงคราม อุปลักษณะธุรกิจ อุปลักษณะอุตสาหกรรม อุปลักษณะบุคคล อุปลักษณะกีฬา อุปลักษณะความ

สะอาด อุปลักษณะเรือนจำ อุปลักษณะการก่อสร้าง อุปลักษณะการกระทำ 3.อุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน พบว่ามี 60 อุปลักษณะ สามารถจำแนกอุปลักษณะตามกระบวนการถ่ายทอดโยงทางความหมายจากวงความหมายหนึ่งไปยังวงความหมายหนึ่งได้ 9 ประเภท คือ อุปลักษณะธรรมชาติ อุปลักษณะดนตรี อุปลักษณะมนุษย์ อุปลักษณะวัตถุ อุปลักษณะอาวุธ อุปลักษณะการเมือง อุปลักษณะการกระทำ อุปลักษณะเรือนจำ และอุปลักษณะนามธรรม และการจำแนกประเภทอุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน สะท้อนความคิดของผู้พูดที่อาศัยประสบการณ์ชีวิตและมุมมองจากหลากหลายมิติที่สรุปองค์เป็นความรู้ในการเลือกสรรสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการสื่อสารในการสั่งสอน

ผลการศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณะในเทศนาธรรมของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน ดังนี้ 1) กลวิธีการใช้อุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์มี 3 แบบ คือ ลักษณะ คุณสมบัติ และหน้าที่ 2) กลวิธีการใช้อุปลักษณะตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ คือ อารมณ์ความรู้สึก และ การกระทำและผลของการกระทำ 3) กลวิธีการใช้อุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานมี 3 แบบ คือ ลักษณะ อาการและการเตือน และการศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณะสะท้อนกระบวนการคิดและการเป็นผู้สังเกตของผู้ใช้อุปลักษณะ ซึ่งผ่านการนำอุปลักษณะเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเปรียบเทียบในการสื่อสารและการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

หนังสือ

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทนามิบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.

หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน. (2552). **เข้าสู่แดนอวกาศของจิตของธรรม**. กรุงเทพฯ: บริษัทพรีมาพับลิชชิง จำกัด.

วารสาร

พระมหาอรรถพงษ์ อุตถญาณ (ผิวเหลือง) และเรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์. “กลวิธีการใช้อุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)”, **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**. ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2561) : หน้า 101 – 113.

งานวิจัย

ฉมพรี เหล่าวิเศษกุล. (2547). **กลไกภาษาเทศนาของพระปัญญาญาณนันทิกุและพระพยอม กัลยาโณ**. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมพร อากาศโร (เหลาฉลาด), พระมหา. (2548). ศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อมรวิชญ์ ชากรเมธี (บุตรสาร), พระมหา. (2547). ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อรรถพงษ์ อดุลญาโณ (ผิวเหลือง), พระมหา. (2562). ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับเบญจขันธ์ในพระสูตรตันตปิฎก. **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.